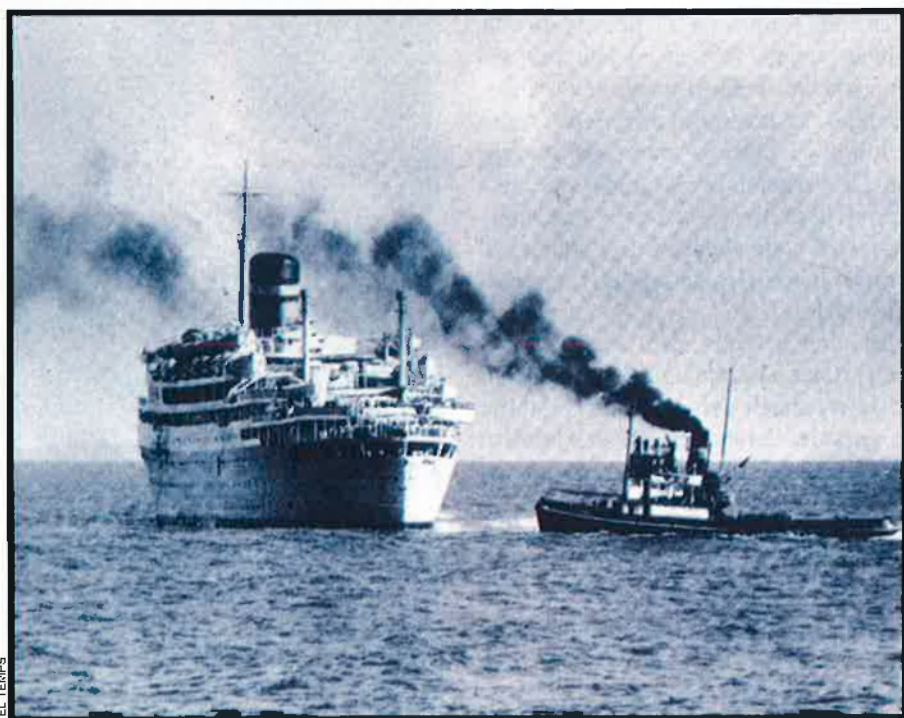

'Pirates' de la llibertat

EL SANTA MARIA

Entre el 21 de gener i el 3 de febrer de 1961, les primeres planes de tots els diaris del món van seguir amb atenció un fet sense precedents: el transatlàntic Santa Maria, amb 350 tripulants i 586 passatgers a bord, havia estat segrestat en ple oceà Atlàntic per un misteriós escamot del Directori Revolucionari Ibèric d'Alliberament (DRIL).

El segrest del transatlàntic Santa Maria, protagonitzat per l'escamot del DRIL, tenia com a objectiu inicial protestar i conscienciar el món contra les dictadures de Franco i Salazar, però, des del primer moment, l'operació va ser capitalitzada pels portuguesos. En realitat, però, la meitat dels membres de l'escamot, dotze, eren espanyols, principalment llibertaris i alguns exmembres de l'exèrcit republicà, així com el cervell de l'operació, Pepe Velo Mosquera, i el cap militar, Jorge de Sotomayor. Franco i la passivitat de l'oposició antifranquista van

aconseguir que la presència protagonista dels espanyols fos gairebé ignorada.

Un context propici. La victòria de Fidel Castro contra Fulgencio Batista, el 1959, i la caiguda del dictador veneçolà Marcos Pérez Jiménez, el 1958, van despertar les ànsies de llibertat de bona part de la joventut llatinoamericana. El vell somni d'alliberar-se dels tirans era possible. Molts joves espanyols i portuguesos exiliats, de procedència política diversa, van creure que havia arribat el moment d'aixecar-se en armes contra Franco i Salazar.

De què va servir el segrest

La fantàstica, valenta i imaginativa acció del DRIL va tenir repercussions significatives, encara que no aconseguís complir el pla inicial de protagonitzar l'inici de la lluita anticolonial. En primer lloc, van demostrar que es podia fer alguna cosa des de l'exterior contra les dictadures ibèriques. La propaganda mundial de l'operació va ser immensa, fet que va animar la consciència antifeixista de molts ciutadans d'arreu del món i de molts opositors antifranquistes i antisalazaristes, tant a l'exili com a l'interior. La lluita era possible. Al mateix temps, van posar al descobert la passivitat de l'oposició exterior, perduda en un laberint de discussions inútils des de la fi de la Segona Guerra Mundial.

A Portugal, va ser un clar precedent de la Revolució dels Clavells, que es va produir el 25 d'abril de 1974. A més, el mateix 3 de febrer del 1961, dia de l'entrega del Santa Maria, es produïren a Luanda, capital d'Angola, els primers enfrontaments armats de la lluita anticolonial. A Espanya, l'acció va animar els sectors de joves llibertaris que s'inclinaven decidida i fermament per l'acció armada contra Franco. Aquell mateix any, a París, en un congrés de la CNT, FAI i Joventuts Llibertàries, es fundà l'organisme secret DI (Defensa Interior) per planificar i dur a terme accions de propaganda contra la dictadura i, en concret, per atemptar contra la persona del general Franco, objectiu que, malgrat els diversos intents que es van produir, mai no es va assolir, i que deixà un rastre important de detin-

guts, torturats i executats a mans de l'aparell repressiu franquista.

L'estil del DRIL inaugurà una nova forma d'acció. Van ser els pioners en el segrest de vaixells i avions per motius polítics. Concretament, el 10 de novembre de 1961, sis passatgers del vol Casablanca-Lisboa de la TAP es van fer amb l'avió per llençar manifestos i octavetes sobre la capital portuguesa, i retornar a Tànger, on van ser detinguts per les autoritats del Marroc. A l'aeroport els esperava el capità Galvao, vestit amb l'uniforme que havien dissenyat per segrestar el Santa Maria: boina negra i pantaló i camisa caqui. Era el primer segrest aeri de la història.

Els principals protagonistes de l'operació Dulcinea van seguir lluitant fins a la fi dels seus dies, però la majoria no van veure mai els seus somnis fets realitat. Només el comandant Sotomayor va sobreviure al general Franco. Pepe Velo va morir el 31 de gener de 1972 a São Paulo. Henrique Galvao va morir l'any 1973 a l'exili brasiler, un any abans de la Revolució dels Clavells. I el general Humberto Delgado va ser assassinat a Extremadura, prop de la frontera portuguesa, el febrer del 1965, en una ensarronada muntada per agents de la PIDE, la policia política portuguesa. Queden, però, alguns supervivents de l'escamot, gent que durant quaranta anys han mantingut un silenci impecable, però que potser ja és hora de trencar, en honor a ells i a la nostra memòria històrica. **X. M.**

Pepe Velo Mosquera, intel·lectual antifranquista gallec exiliat a Caracas, era el director general del DRIL, una organització que, segons la seva declaració de principis, es definia "de lluita antifeixista, d'origen, naturalesa i signe democràtics, integrada per homes i dones de diferents ideologies polítiques i creences religioses que, en comprendre la necessitat urgent d'abatre les tiranies ibèriques, s'han unit per obtenir la llibertat de les seves pàtries i el dret a governar el producte del seu treball".

Després d'algunes accions amb explosius a Espanya, que van ocasionar la mort de dos militants, Ramón Pérez Jurado, mort en explotar una bomba, i Antonio Abad Donoso, executat al garrot vil a Carabanchel, el DRIL va planificar l'operació Dulcinea, el segrest del transatlàntic portuguès Santa Maria. L'objectiu primer era sensibilitzar contra els dictadors ibèrics l'opinió pública mundial i les forces opositores d'Espanya i Portugal, prou inoperants des de la fi de la Segona Guerra Mundial. Un cop se-

grestat el vaixell pretenien arribar a l'illa de Fernando Poo (illa de Bioko), a la Guinea espanyola, i a São Tomé i Príncipe, colònia portuguesa, per crear un focus insurreccional que iniciés el procés d'alliberament de Guinea Equatorial i Angola.

Els líders de l'operació estaven exiliats a Veneçuela. Eren l'intel·lectual gallec Pepe Velo, l'oficial de la marina de guerra espanyola republicana, José Fernando Fernández Vázquez, àlies comandant Sotomayor, i el capità portuguès Henrique Galvao, que havia fugit de Portugal per haver estat condemnat a divuit anys de presó per intent de cop d'estat.

Velo era l'ideòleg del pla, Sotomayor, el cap militar, i Galvao va ser nomenat cap polític de l'acció per tractar-se d'un vaixell portuguès. A més, Galvao comptava amb el suport del general Humberto Delgado, que havia estat candidat independent a la presidència de Portugal i vivia exiliat al Brasil després de protestar públicament pel frau electoral en les eleccions del 1958. Els espanyols no

comptaven amb cap mena de suport dels altres grups antifranquistes de l'exili, a excepció de molts joves llibertaris que en aquells moments es decidien clarament per emprendre la lluita armada contra el règim.

Tots tres van reclutar un escamot de 24 homes, 12 espanyols i 12 portuguesos, que es van entrenar a Caracas, i unes quantes armes, clarament insuficients per a l'envergadura de l'acció. La millor arma que tenien, però, fou la sorpresa. I va funcionar.

El segrest. La major part dels membres de l'escamot van embarcar com a passatgers normals al port de Caracas de La Guaira. Galvao ho va fer a Curaçao. La matinada del 21 al 22 de gener van prendre el vaixell per sorpresa. En el tiroteig que es va produir va morir un membre de la tripulació i un altre va ser ferit greu. Al Santa Maria, que ràpidament va ser rebatejat Santa Liberdade, hi havia 350 tripulants i 586 passatgers (233 espanyols, 179 portuguesos, 87 ve-

Pepe Velo, poc abans d'entregar el vaixell, va reunir els membres de l'escamot i els va dir: "S'ha aconseguit un fet importantíssim: recordar al món l'existència de dictadures ibèriques"

neçolans, 35 nord-americans, 4 cubans, 3 brasilers, 1 italià i 1 panameny). L'empresa, tot i ser molt arriscada, va esdevenir un èxit.

El ferit greu necessitava atenció mèdica, circumstància que va fer que la cúpula del DRIL es decidís a desembarcar-lo a l'illa de Saint Lucia, a les Antilles britàniques. Aquest episodi va provocar que se sabés el que havia succeït a bord i es pogués conèixer la posició del transatlàntic. El 24 de gener es va conèixer la notícia, que va deixar mig món bocabadat, inclosos els principals líders mundials, entre els quals cal destacar J. F. Kennedy, el qual havia pres possessió de la Presidència dels EUA un dia abans del segrest.

En un principi, les informacions eren confoses, es parlava de rebels, de pirates, i es desconeixien les seves intencions. Des de la ràdio del Santa Liberdade, el DRIL va començar a emetre comunicats que explicaven els motius i les característiques de l'operació. Humberto Delgado, des del Brasil, s'apressà a capitalitzar l'acció, i envià a les ambaixades d'Anglaterra i dels EUA el següent telegrama: "L'incident del Santa Maria no és un motí, ni pirateria, sinó l'apropiació d'un vaixell portuguès, fet per portuguesos, per objectius polítics portuguesos. Li prego que el seu Govern no interfereixi en l'afer."

La vida quotidiana a bord del Santa Liberdade, de passatgers i tripulants, continuava gairebé com si res, una vegada superat l'ensurt inicial. Les explicacions de Velo, Galvao i Sotomayor havien tranquil·litzat els viatgers, molts dels quals, fins i tot, els van manifestar el seu suport i simpatia. Però pels tres líders de l'acció havien començat llavors els dies més intensos de la seva vida. Calia prendre decisions difícils constantment, fet que va provocava clares discrepàncies entre portuguesos i espanyols.

La intenció inicial era desembarcar el passatge en un port neutral i seguir el rumb cap a les colònies africanes, però la notícia que la flota portuguesa i el creuer espanyol Canarias havien salpat per anar-los a trobar dificultà enormement el pla inicial. De seguida, van rebre la visita d'una esquadrilla d'avions americans i cinc vaixells de la US Navy,

entre els quals hi havia els destructors Gearing i Domato i el submarí nuclear Seawolf.

El DRIL va acceptar negociar amb els americans. El contraalmirall Allen Smith va ser autoritzat a pujar al Santa Liberdade a parlamentar en nom de l'almirall Robert L. Dennison, comandant en cap de la flota atlàntica. Va ser rebut amb tots els honors i van sonar pels altaveus els himnes dels EUA, Portugal, Galícia i el de Riego. Un cop aclarit, com va publicar *The New York Times*, que la intenció dels EUA era assegurar la vida dels passatgers i no la dels règims de Franco i Salazar, es va negociar el desembarcament del passatge a canvi d'aigua i combustible. L'entrega s'havia de fer al port brasiler de Recife.

Al principi, Velo i Sotomayor eren partidaris d'enfonsar el vaixell un cop descarregat. Galvao, no. Però la proximitat de la flota portuguesa i el Canarias feia que l'única sortida possible fos entregar el transatlàntic a les autoritats del Brasil i acollir-se a l'oferta d'asil polític que els havia fet Janio Quadros, recentment nomenat president. I així es va fer. El 2 de febrer el Santa Liberdade entrà al port de Recife i desembarcà el passatge. La rebuda popular va ser una festa, gairebé un preàmbul del carnaval. Aquella mateixa nit, abans d'entregar el vaixell, Pepe Velo va reunir els membres de l'escamot, molts dels quals no podien ocultar la seva frustració pel desenllaç dels fets, i els va dir: "S'ha aconseguit un fet importantíssim, recordar al món l'existència de les dictadures ibèriques. Durant dotze dies, el Santa Liberdade ha estat notícia de primera pàgina a tots els països del planeta i motiu d'atenció dels governs de les grans potències. Les actituds assumides pel DRIL en el decurs de l'operació han demostrat que no es tractava d'un acte de pirateria, i han aconseguit d'aquesta manera conquerir la simpatia de milions de persones. Franco i Salazar han notat el cop, però no oblidem que encara no han estat derrotats." L'endemà, el 3 de febrer de 1961, el DRIL va entregar el vaixell. L'aventura va acabar després de dotze intensos dies que van commoure el món.

Xavier Montanyà